

Péter H. Mária

Nők az egyetemen

Az első okleveles orvosnők és gyógyszerésznők a budapesti felsőoktatásban és a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen

Bevezetés

Wlassics Gyula Magyarország akkori Vallás és Közoktatásügyi Minisztere 1895. december 31-én tette közzé a 72039. számú miniszteri rendeletet, mellyel megnyitotta a nők előtt a bölcsészeti és orvosi karokat. Ezzel lehetővé vált, hogy Magyarországon nők is beiratkozhasanak az egyetemekre orvosi, gyógyszerészi és tanári oklevél megszerzése végett.

A budapesti Orvosi Karon először 1900-ban avattak okleveles orvosnőt Steinberger Sarolta személyében, 1905-ben pedig okleveles gyógyszerésznőt, Légrády Erzsébetet. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen (a továbbiakban FJTE) a Matematika–Természettudományi Karra azonban már 1897-ben, az Orvosi Karra pedig 1901 őszén, illetve 1902-ben iratkoztak be először nők. Az Orvosi Karon az első nő Kárpáti Gizella volt, aki 1907-ben kapott orvosi oklevelet. Okleveles gyógyszerésznőt 1903-ban avattak legelőször – Budapestet megelőzve – a nagyszombati születésű Thinagl Szerafin személyében. Őt követte az erdélyi származású és később is, haláláig Erdélyben maradt Hints Vilma, aki 1905. június 18-án kapta meg gyógyszerészi oklevelét. A következőkben a két egyetem első okleveles orvos-, illetve gyógyszerésznőiről emlékezünk meg.

Előzmények

Annak ellenére, hogy a nők társadalmi szerepéhez mindig is hozzátartozott a családon belüli gyermeknevelés és gyógyítás, egyetemi tanulmányokhoz való joguk elismerése mégis nagy ellenállásba ütközött.

Mária Terézia 1769. november 7-én kiadott *Generale normativum in re sanitatis* rendeletével indult meg a nagyszombati egyetemen az orvosi kar és vele együtt az egyetemi szintű gyógyszerészképzés is. Ez mérföldkövet jelentett az egyetemi orvos- és gyógyszerészképzésben, de az oktatásban kizárólag csak férfiak vehettek részt.¹

Péter H. Mária (1936) – ny. egyetemi adjunktus, Marosvásárhely. peterhmaria2@gmail.com

¹Balázs Péter: *Generale normativum in re sanitatis 1770. Szervezett egészségügyünk 1770-es alaprendelete. Orvosok, sebészmesterek, patikusok, bábák és a járványügy a XVIII. század magyar jogalkotásában.* Piliscsaba–Bp. 2004. 144–158.

A nők felsőbb iskoláztatásáról nem esett szó az 1777-ben kiadott *Ratio educationis* elnevezésű oktatási rendeletben,² ami lényegében az állami felügyeletű egységes iskolarendszer és tanügyigazgatás bevezetéséről rendelkezett. Később, mikor a nagyszombati egyetem 1777-ben Budára, majd 1784-ben Pestre költözött, ugyanezeket az előírásokat követték.

A kiegyezés számos változást hozott mind az államigazgatásban, mind a közéletben, így az ország törvényhozásában is. Nyilvánvalóvá vált a közegészségügy átfogó szabályozásának szükségessége. A 19–20. század fordulóján az újságok hasábjain, a nőegyleti gyűléseken és a parlamentben is gyakran esett szó a nők törekvéséről, hogy a társadalommal elismertessék a felsőbb szintű tanulmányokhoz való jogukat. A sajtóban egyre több olyan cikk jelent meg, amely követelte az egyetemek megnyitását a nők számára, az első fázisban azokon a karokon, amelyek a nők egyéniségének, személyiségének leginkább megfelelő pályákra képezték a hallgatókat. Ezek közül első helyen az orvosi, a gyógyszerészi és tanári hivatás állt. A nők egyetemjárásának kérdése megosztotta a közvéleményt. A támogatók köre egyre bővült, ám ennek ellenére a lányok egyetemre való bejutását még évtizedekig különböző korlátozások nehezítették.

Küzdelem a nők egyetemi tanulmányaiért

A század második felében a nők egyenjogúsítását célzó mozgalmak képviselői részben a magasabb műveltség megszerzésében látták az egyenjogúság első és döntő lépését, de a felsőbb fokú iskoláztatás is szerepelt a céljaik között.

A női emancipáció fő harcosa az 1885-ben létrehozott Mária Dorothea Egyesület volt, mely felvállalta a szellemi pályán dolgozó nők (tanítónők, tisztviselőnők, nevelőnők) érdekképviseletét. Egyik összejövetelükön, 1891. szeptember 19-én György Aladár (1844–1906) újságíró, kultúrpolitikus *Nők, mint orvosok*³ címmel tartott előadás, melyben kijelentette, „hogy olyan nőknek, kiknél az értelmi tehetség fejlettebb, az orvosi pályán működést hivatásával ellenesnek ne tarthassuk.” Később az Egyesület elnöke, Csáky Albinné sz. gróf Bolza Anna (1847–1925) memorandumot intézett Wlassics Gyulához (1852–1937) – aki Trefort Ágost (1817–1888) utódként 1895 és 1903 között vallás- és közoktatásügyi miniszter (a továbbiakban vkm) volt –, melyben kérte a nőknek az orvosi, a gyógyszerészi és a tanári pályán történő alkalmazását. A miniszter teljes mértékben egyetértett a javaslattal. Így a január 31-i képviselőházi ülésen kijelentette: teljesen tisztában van azzal, hogy a gyermek-, nőorvosi és gyógyszerész pályára célszerű lenne a nők képzéséről gondoskodni, továbbá, hogy itt az ideje annak, hogy ezekkel a kérdésekkel komolyabban kell foglalkozni. Véleményüket kérte, hogyan valósítható meg a nők számára egyetemi tanulmányok végzése.⁴

A vkm 1895. február 14-én 65719 sz. alatt a nőknek a bölcsészeti, orvosi és gyógyszerészi pályára léphetése tárgyában a budapesti és a kolozsvári egyetem tanácsához intézett leirata

² *Ratio Educationis* – a magyarországi oktatásügyet szabályozó, Mária Terézia királynő (1740–1780) által 1777-ben kibocsátott rendelet. Az 1777-i és az 1806-i kiadás magyar nyelvű fordítása. Ford., jegyz. és mutatók Mészáros István. Bp. 1981.

³ *Gyógyászat* 21(1892). 344.

⁴ Hőgyes Endre: *Emlékkönyv a budapesti királyi magyar Tudomány Egyetem orvosi karának múltjáról és jelenéről*. Bp. 1896. 933–937.

így szólott: „A nőknek a gyakorlati pályára való alkalmazásának kérdése mindinkább előtérbe lépven, közoktatásügyi kormány a társadalomnak ezen irányban való törekvése elől nemcsak nem térhet ki, de sőt kötelessége azt idejekorán figyelembe venni és annak kellő mederben való vezetéséről gondoskodni [...] „Címhez fordulok azzal a kéréssel, hogy a tudományegyetem bölcsészeti és orvostudományi karainak meghallgatása mellett tegye tanácskozás tárgyává, vajon keresztül vihető volna-e, hogy a nők a gyógyszerészi pályára bocsátassanak. Miután a latin nyelvnek bizonyos fokú ismerete azonban múlhatatlanul szükséges, tervbe vettem, hogy azoknak a nőknek, a kik a gyógyszerészeti pályát választják, módjuk és alkalmuk legyen a latin nyelv szükséges ismeretének megszerzésére.”

Nehéz döntés előtt állt az egyetemi tanács, nemcsak azért, mert a tudományos szakok, az orvos-, tanár- és gyógyszerészképzés fejlődésének további útját kellett meghatározniuk, hanem azért is, mert a Monarchiában elsőként és európai viszonylatban is az első között próbálták meg lehetőséget teremteni a nők számára a tudományos pályákon. A budapesti Tudományegyetem Orvosi Kara az 1895. április 2-án tartott ülésén a miniszteri átiratra azt a választ fogalmazta meg, hogy nincs szükség arra, hogy orvosnőket és gyógyszerésznőket képezzenek. Ezzel egyértelműen állást foglaltak a nők orvosi és gyógyszerészi pályára bocsátása ellen.⁵

Ezzel egy időben országsszerte széles körű tiltakozás bontakozott ki a szakmán belül is. A nőkkel szembeni korabeli előítéletek mellett előkerültek azok a vélemények is, amelyek ettől a pályára lépők számának további növekedését várták, ami szerintük a megélhetési viszonyok romlását eredményezte volna.⁶

Végül, az 1894–1895-ös tanévben a budapesti egyetemen Fodor József (1843–1901) rektor elnöklétével megtartott ülésen, mégis javasolták az orvosi és gyógyszerészi pályák megnyitását a nők előtt. Úgy döntöttek, a nők – megfelelő előképzettség megszerzése után – alkalmasak lehetnek egyetemi tanulmányok folytatására és az orvosi, valamint a gyógyszerészi pályák gyakorlására, de feltételként előírták, hogy minden kérelmezőt egyenként kell megvizsgálni, és a felvételükre csak javaslatuk alapján ad a miniszter engedélyt.⁷

Közben Wlassics Gyula 1895. november 18-án, a nők egyetemi tanulmányainak kérdésében nyilatkozva szellemesen semlegesítette az eddigi fenntartást: „alaptalannak bizonyult azon félelem, hogy a nőknek a férfiakkal együttléte az egyetemi tanulmányok alatt erkölcsi és tanulmányi szempontokból káros következményű leend”. Ugyanekkor kérést terjesztett elő a császár, illetve a király öfelségéhez, majd 1895. december 19-én átiratban értesítette erről a budapesti és a kolozsvári egyetem tanácsát: „A megváltozott társadalmi és művelődési viszonyok arra kényszerítették a nőket, hogy az eddig megszokott foglalkozások helyett más, a megélhetést jobban biztosító kereset után lássanak és az e célra szükséges ismerteket elsajátítsák. [...] A kiváló tehetségű és a tudományos pályára hajlammal bíró nőknek a tudományos pályákra való bocsátása nem akadályozza a nő hivatásának a betöltését. A tudás, a műveltség csak fokozza a belátást, a tapintatot, a családi élet igényeinek okos mérlegelését és a gyermekek nevelésének a színvonala pedig lényegesen emelkedik majd. [...] A magyar nők szellemi tehetség, akaratere és szorgalom tekintetében pedig egyenlő helyet foglalnak el a művelt külföld nőivel.[...] A fő

⁵ Kovácsné Balogh Judit: *A nők szerepének és helyzetének vizsgálata a gyógyszerészetben hazánkban 1895–1995.* Doktori tézis. Bp. 1996. 18.

⁶ Magos Gergely: *Kiterjedt állam – beteljesületlen álom. A magyarországi gyógyszerészet professzionalizációja.* Korall XI(2010). 42. 65–66.

⁷ Szabó Katalin: *Nők a gyógyszerészi pályán.* *Lege Artis Medicinae* X(2000). 4. 366–367.

cél az, hogy a legkiválóbb értelmi erővel és a tudományos pályákra hajlammal bíró nők előtt ne legyen elzárva a tudományos pálya...⁸

Wlassics miniszter eredetileg meg akarta nyitni a nők előtt az egyetemek összes világi fakultását és a műegyetemet is, a minisztériumban ilyen értelmű rendelettervezet készült, Ferenc József azonban csak a nők bölcsészeti és orvosi karokra, valamint a gyógyszerészetre való felvételével értett egyet.⁹ Így a budapesti Műegyetemre csak az 1920/21-es tanévben jelentkezettek nők hallgatóknak, első alkalommal csupán négyen.

Végül 1895. december 31-én Wlassics Gyula közzétette a fentebb már említett, a kérdést eldöntő 72039. számú rendeletét, amely megnyitotta a bölcsészeti és az orvosi karokat a nők előtt.

Beke Manó (1862–1946) egyetemi tanár, a nők felsőfokú tanulmányainak egyik előharcosa 1916-ban méltatta Wlassics miniszternek ezt a kezdeményezését, és felkérte mindazokat, akik így tovább tanulhattak, hogy hálával őrizzék emlékét. Szükségesnek vélte a nők főiskolára bocsátását tudományos szempontból is, „hiszen oly kevesen vannak e hazában, akik a tudományt művelik, hogy e szám növelése elsőrendű kulturális érdek. Emberi joga a nőnek, hogy tanulhasson, hogy szellemét kiművelhesse és ezzel emberi értékét emelje” – írta.¹⁰

A rendelet szövegének egy része így hangzott: „Ő császári és apostoli királyi Felseje, 1895-ik évi november hónap 18-án, Bécsben kelt legfelső elhatározásával, előterjesztésemre legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy a nőknek bölcsészeti, orvosi és gyógyszerész pályákra való léptetés céljából – az illetékes felsőbb tanintézet meghallgatása alapján – esetről-esetre engedély adassék és részökre, miután tanulmányaikat a fennálló szabályok értelmében sikerrel befejezték, a képesítő oklevél kiadassék. Minthogy a legfelsőbb elhatározásban, jelzett pályákra való léptetés feltételezi a nőknek a felsőbb tanintézetek illető karaira, rendes hallgatói minőségben való felvételét, az erre való jogosultságot pedig az 1883. évi XXX. törvénycikk értelmében szabályszerű középiskolai tanulmányok alapján kiállított érettségi vizsgát adja meg, szükségesnek mutatkozik megjelölni azon módozatokat, amelyeket a nők középiskolai tanulmányaira nézve irányadóknak kívánok tekinteni. Középiskoláink az idézett törvénycikk 15. §-ának korlátai közt eddig is megadták az engedélyt a lányoknak, mint magántanulóknak. E módozatot ezen túl is fenn kívánom tartani. Budapest, 1895. december hó 31-én. Wlassics Gyula s.k.”

Közben felmerült a nők iskolai tanulmányainak és érettségi vizsgájuk letételének kérdése is. Ennek bevezetésére Magyarországon csak a szabadságharc leverése után, az önkényuralom idején került sor. A kiegyezést követően megjelenő középiskolai törvényhez (1883. évi XXX. tc.) kapcsolódott az első önálló és mindkét iskolatípusra kiterjedő hatású érettségi vizsgálati utasítás (illetve szabályzat), melyet 1884-ben adott ki a vkm 1884/10288. sz. alatt. A nők nyilvános középiskolai oktatását részben módosították, amikor megnyílt előttük a lehetőség, hogy az egyetemeken tanári, orvosi és gyógyszerészeti tanulmányokat végezhesenek. Néhány nap eltéréssel, 1896 januárjában külön rendelet jelent meg a „leányoknak érettségi vizsgálatára bocsátása és a polgári vagy felsőbb leányiskolából a középiskolába átlépése tárgyában”. Ennek értelmében „semiféle enyhébb elbírálásnak vagy könnyítésnek helye nem lehet”.¹¹

⁸Högyes Endre: i.m.

⁹Ladányi Andor: *Két évforduló*. Educatio V(1996). 3. 375–389.

¹⁰Beke Manó: *Az egyetem megnyitása a nőknek*. A Nő III(1916). 2. 22–24; IV(1917). 9. 140–141.

¹¹Töttössy Magdolna: *A magyarországi érettségi vizsga útja a kezdetektől 2005-ig*. Mester és tanítvány. Konzervatív pedagógiai folyóirat. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar folyóirata II(2005). 8. 16–17.

A rendelet harmadik pontja a külföldön szerzett diplomák honosításának kérdésében is intézkedett. Ez eddig megoldatlan volt. Trefort Ágoston (1817–1888) vallás- és közoktatási miniszterként, bár 16 éves működése alatt nagy hangsúlyt fektetett a művelődés elsődlegességére, és nagy figyelmet fordított a nők nevelésére is, igyekezett elérhetővé tenni számukra a tanítói, ipari és kereskedelmi szakmákat, de nem kívánt Hugonnai Vilma oklevelének elismertetésével precedenst teremteni. Több alkalommal elutasította Hugonnai Vilma (1847–1922) honosítási kérelmet, mivel azt tartotta, hogy a nők nem alkalmasak az orvosi pályára. Annak ellenére, határozott így, hogy az Orvoskar tanáraihoz intézett kérdésére a tanárok többségének válasza az volt, hogy „sem a nők képességei, sem pedig az orvosi pálya jellege nem indokolja a gyengébb nem távoltartását”.¹² Így 18 évbe került, hogy Wlassics Gyula minisztersége alatt, 1897. május 14-én nosztrifikálják külföldön, Zürichben 1879-ben szerzett orvosi diplomáját.

Mivel a nők érdeklődése fokozottan nőtt az egyetemek iránt, mind a napisajtó, mind a szaksajtó teret adott a különböző vélemények kinyilvánításának. Ezek egy része az érzelmi, erkölcsi előítéleteket tükrözte, más része gazdasági vonatkozású volt, de gyakran szakmai kifogások is felvetődtek.

Az orvosi szakma jeles képviselője, Markusovszky Lajos (1815–1893), az egészségügyi oktatás egyik szervezője már 1869-ben hosszas értekezésben foglalkozott e kérdéssel. Nyíltan kimondta, hogy a nőkkel szemben méltányos és igazságos – a szükséges gimnáziumi tanulmányok elvégzése után – az orvosi pálya megnyitása.

Nemcsak a törvényhozók és pedagógiai szakemberek hallatták szavukat, de az újságok hátsóoldalaiban megszólalt a közvélemény hangja is. A magyar sajtóban és a nőkérdéssel foglalkozó kiadványokban, így a korabeli élelápokban is széles körű közlési lehetőséget kapott ez a „probléma”.¹³ Egészen 1907 tavaszáig olvashatóak voltak a sajtóban az ügygel kapcsolatos vélemények. Közülük is kiemelkedett az a „Nyílt levél”, melyet 1907-ben írt a kolozsvári egyetem orvosi karának három hallgatónője társaik nevében is Kmety Károly (1863–1929) országgyűlési képviselőnek, a jogi egyetem tanárának. Mivel ezt megelőzően Kmety egyik felszólalásában aggályait fejezte ki a hallgatónők számának növekedése miatt, ezért a három egyetemi hallgatónő levelében kifejtette, hogy ha a nők százezreinek szabad dolgozni, akkor a művelődéshez is joguk van. A hallgatónők válasza egybecsengett Kosutány Ignác (1851–1940), a kolozsvári egyetem nyilvános rendkívüli tanárának, a FJTE későbbi rektorának (1912/13) írásával is, aki az Erdélyi Hírlapban tette közzé a tanártársainak véleményét, megerősítve, hogy az intézmény „az ő nőhallgatóit mindig szeretettel fogja fogadni”.¹⁴

A pozitív hozzáállásról való vélemények közül megemlíthjük például azt is, hogy a nyitás a gyógyszerterápiák öröklődésének kérdésére meg a segédhiányra is megoldás lett volna.¹⁵ A nőkérdéssel foglalkozó kiadványokban a nők egyetemi tanulmányokhoz való jogáról még később is viták folytak. Kiemelkedő Bobula Ida (1900–1981) 1933-ban megjelent *A nő a XVIII. század magyar társadalmában* c. könyve, melyet még napjainkban is idéznek a téma kutatói.¹⁶

¹² Jobst Ágnes: *Emancipáció és orvoslás. Lege Artis Medicinae* X(2000). 2. 171–174.

¹³ Nagyné Tamás Ágnes: *A nőkkel kapcsolatos társadalmi sztereotípiák változása az élelápok tükrében*. Doktori disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Bp. 2007. 102–103, 125.

¹⁴ Ambrus Attiláné dr. Kéri Katalin: *Magyar nők a dualizmus korában (1867–1914 között)*. PhD értekezés. Janus Pannonius Tudományegyetem – BTK. Pécs 1997.

¹⁵ Szabó Katalin: *i.m.* 366–367.

¹⁶ Bobula Ida: *A nő a XVIII. század magyar társadalmában*. Bp. 1933. = Nagyné Szegvári Katalin–Ladányi Andor: *Nők az egyetemeken*. I. Küzdelmek a nők egyetemi tanulmányaiért. (Felsőoktatási történeti kiadványok 4.) Bp. 1976. 95–99.

Nők az európai egyetemeken

Európában először Svájcban juthattak orvosi diplomához nők; Zürich (1847), Bern és Genf egyetemei vettek fel elsőként nőket is az egyetemre. Ezután sorban nyitak meg az európai államokban a nők előtt az egyetemek kapui, valamint a főiskolai képzettséghez kötött pályák jó része is. Franciaországban a teológia kivételével már 1863-ban valamennyi karra beiratkozhattak. Ezt a jogot a 1870-es és 1880-as években minden nagyobb ellenállás nélkül megadta a nőknek Svédország, Norvégia, Dánia; majd Hollandia, Belgium, Ausztria. Az egyes német államok azonban csak fokozatosan engedték meg, hogy a nők bölcsészeti, orvosi és gyógyszerészeti tanulmányokat folytathassanak egyetemeken. Angliában az egyetem küszöbét először 1879-ben lépték át egyetemi polgárokként nők.¹⁷

Az 1895. évi decemberi rendelettel Magyarország még megelőzött néhány európai országot, melyek egyetemeire addig még egyáltalán nem juthattak be női hallgatók. Amikor 1900-ban Ausztriában is megengedték a nőknek az osztrák egyetemek látogatását, a magyarországi szaksajtó azzal büszkélkedett, hogy négy évvel megelőztük Ausztriát. Nők ott csak külön belügyminiszteri engedély birtokában vezethettek patikát. Németországban a Badeni Egyetem is csak 1900-tól fogadott női beiratkozókat; Berlin még később, csak 1908-tól. Ezzel szemben Horvátországban és Szlavóniában már 1901-ben megnyílt a gyógyszerészi pálya a nők előtt.¹⁸

Külföldön szerzett egyetemi diploma elismerése

Szükségesnek tartjuk újból megemlíteni az első magyar okleveles orvosnőt, Hugonnai Vilmát (1847–1922), aki oklevelét külföldön, az 1895-ös rendelet érvénybe lépése előtt szerezte. A magyar nők egyetemi tanulmányait lehetővé tevő törvény élharcosának tekinthetjük őt. A szentgyörgyi gróf Hugonnai család ötödik gyermekeként született Nagytétényben. Társadalmi helyzetét és családi állapotát tekintve egyaránt forradalmi elhatározásnak számított, hogy Zürichben beiratkozott az Orvosi fakultásra. Tanulmányait kitűnően végezte, és 1879. február 3-án kézbe vehette az orvosi diplomáját. Bár Svájcban előnyös állást is ajánlottak neki, mégis családja és a hazatérés mellett döntött. A doktorrá avatása után nyolc nappal már otthon volt. Azonban ahhoz, hogy orvosként dolgozhasson, diplomáját nosztrifikáltatnia kellett. Ez azonban Magyarországon még sok megpróbáltatással járt, mivel még sem törvény, sem precedens nem volt erre a helyzetre. Orvosi diplomájának elismertetése pontosan 18 esztendejébe került. Harmincnégy évesen, 1881. március 31-én Magyarországon másodikként tette le a hazai egyetemi tanulmányokhoz feltétlenül szükséges érettségi vizsgát. Doktori szigoratait is újból le kellett tennie életének ötvenedik esztendejéhez közeledve. Csak 1897. május 16-án került sor nyilvános és ünnepélyes doktorrá avatására. Ezután már hivatalosan is folytathatott magángyakorlatot, elsősorban nőkkel és szegényekkel foglalkozott. Később az egyetem tanárai tudását elismerve kollégaként bántak vele. 1899 április–májusában sajtópolémiát vívott Pap Samu országgyűlési képviselővel, aki élesen kritizálta a nők jelenlétét a szellemi pályán. Nézeteit Hugonnai Vilma az írásában cáfolta, sőt ez ösztönözte *A nőmozgalom Magyarországon* című tanulmányának a megírására is. Ebben nemcsak a

¹⁷ Kornis Gyula: *Nők az egyetemen*. I. rész. Múlt és jelen. Napkelet III(1925). 1. 60–69.

¹⁸ Kempler Kurt: *A magyarországi gyógyszerészet a századfordulón (1888–1914)*. Bp. 1984. 140–142.

nőmozgalom ellenfeleinek érveit cáfolta, hanem pontosan meg is jelölte a nők szerepét a betegápolás és az egészségügy területén. 1907-ben elvállalta Anna Fischer-Dükelmann (1856–1917) orvosnő *A nő mint házi orvos* című könyve magyar változatának a megjelentetését. Ezzel és más munkáival is bizonyította, hogy az egészségügyi felvilágosítás elkötelezett híve. Tauffer Vilmos budapesti egyetemi tanár, korábban a nők egyetemi képzésének ellenzője, felvetette, hogy mivel a háború elhúzódása miatt már az idősebb orvosokat is behívták katonai szolgálatra, az orvosnők is alkalmasak lehetnek jelentősebb katonai orvosi feladatok ellátására.¹⁹ Ennek alapján Hugonnai Vilma 67 éves korában, 1914 augusztusában elvégezte a katonai orvosi tanfolyamot is, 1915 augusztusában hadiékiérményekkel díszített érdemjelet kapott. Aggodalom sugallta szavakkal kérte fel az orvosnőket a *Gyógyászat* c. folyóirat 1915. áprilisi számában a katonai orvosi szolgálatba való bekapcsolódásra: „Csekély számunk dacára iratkozzunk és jelentkezzünk az Orvosok Szövetsége felhívására mindannyian hajadonok meg férjezettek avagy özvegyek.”²⁰ Felhívása, szervezőmunkája eredményes volt, az I. világháború idején sok száz vöröskeresztes nővér és 84 orvosnő gyógyította a frontról folyamatosan érkező sebesülteket 14 vidéki városban szervezett betegmegfigyelő állomáson.²¹ 1922. március 25-én, 74 évesen hunyt el. Emléke ma is fennmaradt. Kertész Erzsébet (1909–2005), több jelentős magyar és külföldi nő életrajzának írója 1965-ben megírta Hugonnai Vilma regényes életrajzát *Vilma doktorasszony* címmel. 2010-ben a Semmelweis Orvosi Egyetem Szenátusa az ő emlékére és a női esélyegyenlőség érdekében határozott a Hugonnai Vilma Emlékérem és Jutalomdíj megalapításáról. Ezt 45 év alatti nőknek adományozzák kiváló oktatói, kutatói, illetve gyógyítói tudományos tevékenységük elismeréséért. „E három területen jól lehet kamatoztatni a kitartást, a szorgalmat, a gyors problémamegoldó készséget, a párhuzamos munkavégzés képességét, az empátiát és a kollaborációt” – mondta a díj átadásakor dr. Molnár Mária Judit tudományos rektorhelyettes. Majd elhangzott Hugonnai Vilma egyik kijelentése, mely szerint „[a]zért van helye a nőknek az orvostudományban, mert az orvostudomány a tudományok legmagasabbja, ennek elsajátítása a lelkület gyöngédségét és az önfeláldozást glóriaképpen fűzi a nőiesség köré.”²²

Emléke 2016 márciusában a budapesti Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban „Minimum példakép: Hugonnai Vilma” címmel kiállítás nyílt.

A budapesti és a kolozsvári egyetem első okleveles orvosnői és gyógyszerésznői

A budapesti egyetem Orvosi Karáról két orvosnő, Steinberger Sarolta és Berkovits René, illetve egy gyógyszerésznő, Légrádi Erzsébet életrajzát mutatjuk be. A kolozsvári egyetemről két-két orvos-, illetve gyógyszerésznő, Kárpáti Gizella és Fugulyán Katalin, illetve Thinagl Szerafin és Hints Vilma életrajzi adatait közöljük az alábbiakban.

¹⁹ Szögi László: *A nők egyetemi tanulmányainak kérdése a budapesti Orvostudományi Karon 1896–1926*. *Communicationes Hist. Artis Med.* CXV–CXVI(1986). 3–4. 139–142.

²⁰ Kiss László: *Medikák a cselédbejáróban, avagy orvostörténeti kuriózumok az emancipáció magyarországi történetéből*. *Lege Artis Medicinae* XIX(2009). 4–5. 358–360.

²¹ Kapronczay Károly: *Hugonnai Vilma emlékezete*. *Orvosi Hetilap* CXXXVIII(1997). 48. 3060–3061.

²² Semmelweis Egyetem XVIII(2013). 4.

A budapesti egyetemen Steinberger Sarolta (1875–1966) volt az első nő, aki beiratkozott az Orvosi Karra. Tiszáujlakon született 1875. szeptember 12-én. Miután érettségi vizsgáját a kolozsvári ev. ref. kollégiumban sikeresen letette, beiratkozott a budapesti egyetem Orvosi Karára, ahol oklevelét 1900. november 3-án kapta meg. Így ő az első magyar orvosnő, aki az egyetemet Magyarországon kezdte és végezte, akinek először volt magyarországi orvosi diplomája. Orvossá avatásáról 1900-ban a Vasárnapi Újság 46. száma így számolt be: „Dr. Steinberger Sarolta, egy fiatal leány díszítette föl a nevét az elmúlt héten az orvostudori cízzel; ő az első, magyar egyetemen végzett orvosnő, a kinek nyomdokain fog haladni most már a követők nagy sora. [...] Öt évi kitaró munkásság után, a múlt héten folyt le ünnepélyes tudorrá avatása, mely alkalommal a központi egyetem aulája nagyszámú érdeklődő közönséggel telt meg.” Ezután hosszabb külföldi útra indult, ahol nőgyógyászatot tanult, majd onnan hazatérve, orvosi működését Budapesten a Tauffer-klinikán kezdte meg (ma a II. sz. Szülész-Nőgyógyászati Klinika). 1928-ig dolgozott ott, akkor az Országos Társadalombiztosító Intézet (OTI) osztályvezető főorvosává nevezték ki.

1909-ben az orvosi szakma fórumának számító Orvosi Hetilap két számában folytatásban jelent meg *Az orvosnők történetéből* címmel orvostörténeti vonatkozású cikke.²³ Közleményében leírta, hogy bár a nők már az ókorban és a középkorban is elsajátították és gyakorolták az orvoslás mesterségét, anélkül, hogy okleveles orvosnők lettek volna, Európa országainak egyetemei kisebb-nagyobb küzdelmek után, csak a 19. században nyitották meg kapukat számukra. Dolgozatának célja a női orvosok létjogosultságának történeti érvekkel való alátámasztása volt.

Orvosi munkáját 1944-ig végezte, amikor az érvénybe lépő zsidótörvény eltiltotta hivatása gyakorlásától. Ezután orvosként már nem dolgozott, visszavonultan élt. 1966. szeptember 13-án hunyt el Budapesten.

A budapesti egyetem első okleveles orvosnői közül még megemlíthjük a Nagyváradon született Berkovits Renét is (1882–1944), aki orvosi oklevelet szintén Budapesten kapott, négy évvel később, 1904-ben. Ezután szülővárosában telepedett le, kör- és magánorvosként praktizált, majd bel- és ideggyógyászként dolgozott. Kimagasló szerepet játszott a huszadik század eleji haladó mozgalmakban, a nagyváradi Feminista Egylet és az ottani Társadalomtudományi Társaság tagja volt. Ady Endre és a Holnap baráti köréhez tartozott.²⁴ 1911-ben városi tisztiorvosnak nevezték ki, az I. világháború alatt pedig a helyi katonai járványkórház parancsnoka volt. Amerikai útleírásai 1913-ban jelentek meg részben az Orvosi Hetilap hasábjain, valamint önálló kötetben.²⁵ A fasizmus áldozata lett.

A budapesti egyetemen Légrády Erzsébet (1874–1959) volt az első nő, aki gyógyszerész oklevelet kapott. 1869-ben a Veres Pálné által alapított felső leányiskolában fejezte be iskolai tanulmányait, majd beiratkozott a budapesti egyetemre, előbb a Bölcsész Karra, mivel a természettudományokat akkor még e kar keretében oktatták, majd az Orvosi Karra, ahol 1905-ben gyógyszerészi oklevelet kapott, 1906-ban pedig a II. sz. Chemiai Intézetben a doktori címet

²³ A nő és a társadalom c. rovatban: *Az orvosnők történetéből*. 1. rész. Orvosi Hetilap LIII(1909). 3. 1. 2–4; *Az orvosnők történetéből*. 2. rész. Orvosi Hetilap LIII (1909). 3. 2. 18–20. A közleményről részletes beszámoló Jobst Ágnes: *Emancipáció és orvoslás*. *Lege Artis Medicinæ* X(2000). 2. 171–174.

²⁴ Ilia Mihály: *A HOLNAP születése*. Acta Universitatis Szegediensis: sectio litteraria II(1959). 2. 89–101.

²⁵ Berkovits René: *Orvosi tanulmányút Amerikában*. Orvosi Hetilap LVII (1913). 1. 10–12.; LVII(1913). 2. 29–32. és LVII(1913). 3. 49–51; Berkovits René: *Amerikai impressziók*. Nagyvárad 1913.

is megszerezte. Ő lett a nők tudományos egyenjogúsításáért folyó mozgalom egyik irányítója, 1913-ban magyar küldöttséget vezetett a Nemzetközi Gyógyszerész Szövetség (FIP) hágai kongresszusára. Élményeiről beszámolt a Gyógyszerészi Hetilapban. 1916-ban megalapította az Egyetemet és Főiskolát végzett Nők Egyesületét. 1918 és 1928 között Budapesten a Király u. 86. sz. alatti Isteni Gondviselés Gyógyszertár tulajdonosa. Gyógyszertárát a köznyelv csak „Légrády Erzsébet Patikája” néven ismerte. A Magyar Gyógyszerészeti Társaság alapító tagja, 1937. november 12-én munkássága elismeréseként Jakabházy emlékéremmel tüntették ki. Légrády Erzsébet 1959-ben, 85. születésnapján halt meg.²⁶

Kolozsváron, a Ferenc József Tudományegyetemen oklevelet szerzett első orvosnő

Magyarország második egyetemén, az 1872-ben alapított FJTE-en az első nő, aki orvosi oklevelet kapott, Kárpáti Gizella volt. 1884. augusztus 3-án született Kolozsváron. Miután érettségi vizsgáját a 643/1901 számú rendelet értelmében 1902. június 7-én sikeresen letette szülővárosa R. Kat. Főgimnáziumában, még az év október 24-én beiratkozott a FJTE Orvosi Karára. Az akkori előírásoknak megfelelően 10 féléves egyetemi tanulmányai, majd sikeres orvosi szigorlatai után 1907. dec. 21-én avatták fel, és orvosi oklevelet kapott.²⁷ Rövidesen férjhez ment Szabó Sámuel, neves kolozsvári professzor kisebbik fiához, az 1882. március 10-én született Szabó József orvoshoz, majd mindketten a Lechner Károly vezette Elmekórtani Intézetben dolgoztak.²⁸ 1908. decemberében Kárpáti Gizellát díjtalan gyakornoknak nevezték ki, majd 1909. április 1-jétől 1911. február 28-ig díjas gyakornoknak; 1911. április 18-án a vkm 36327. sz. rendeletével megerősítve II. tanársegéd lett az Ideg-Elme Klinikán. Férjét, Szabó Józsefet 1907. október 1-jén helyettes gyakornoknak, tudományos alkalmazottnak nevezik ki a 115089/1907 a vkm. hatósági rendelete alapján. 1908. április 1-jén az 54231/1908 hatósági rendelettel II. tanársegéd lesz és 1909. augusztus 1-jén a 88.320/1909 hatósági engedéllyel I. tanársegéddé nevezik ki. 1910-ben „Idegkórtan” tárgykörből magántanárrá képesítik.²⁹ Az Erdélyi Múzeum-Egyesület tagjaként 1909 és 1914 között több dolgozatát mutatta be az Orvosi Szakosztály ülésein, melyek megjelentek az Értesítőben, valamint különnyomat formájában is. Több alkalommal a szakosztályi üléseken esetbemutásokat, illetve ismeretterjesztő előadásokat is tartott.³⁰ Az időközben kitört I. világháború a harcterre szólította, ahová később a

²⁶ Szabó Katalin: *i.m.*; Kovácsné Balogh Judit: *i.m.*; *Légrády Erzsébet, az első magyar nő, aki gyógyszerészdoktori címet szerzett (1874–1959)*. A Nőkért Egyesület Honlapja (2016. december 27.)

²⁷ Románia Nemzeti Levéltára (a továbbiakban RNL) Maros megyei Igazgatóság (a továbbiakban: MMI) Fond 567: *Facultatea de Medicină Franz Josif*: 729, 730, 748, 764, 765, 809 és 810. sz. iratok; *A Kolozsvári M. Kir. FJTE Orvostudományi kari és II. éves gyógyszerészetten hallgatók anyakönyve az 1902/03–1906/07 tanévekre, valamint Orvosi szigorlatok jegyzőkönyvei. 766. és 767. sz. iratok.*

²⁸ *Magyarország Orvosainak Évkönyve és czimtára*. Hivatalos adatok alapján szerkeszti Pesti Alfréd, Bp. XXIV(1914). 296; XXV(1915). 270; XXVI(1916). 303; XXVII(1917). 282; XXVIII(1918). 288; XXIX(1919). 313.

²⁹ RNL MMI. Fond 567: *Facultatea de Medicină Franz Josif. Propuneri de numire cadre didactice 1906/07–1918/19*, 872, 907, 975, 1143, 1210, 1260. sz. iratok.

³⁰ Péter Mihály–Péter H. Mária: *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályának százéves tevékenysége 1906–2006*. Kvár 2006. 144.

sebesültek orvosi ellátásában részt vevő felesége is követte. A frontról visszatérve Szabó József adjunktusi kinevezést kapott. A FJTE tanárainak és hallgatóinak elmenekülésével együtt ők is eltávoztak, majd Szegeden telepedtek le az elmenekült tanárokkal és hallgatókkal együtt. Ott, Lechner Károly (1850–1922) halála után Szabó Józsefet egyetemi tanárrá és a tanszék vezetőjének nevezték ki.³¹ 1925-ben ott jelent meg 600 oldalas, Elmekörtán című könyve, amit a szintén erdélyi származású Nyíró Gyulával (1859–1966) együtt írt orvosnövendékek és gyakorló orvosok számára. Az 1927/28-as tanévben dékáni, az 1928/29-es tanévben pedig prodékáni tisztséget is ellátott. Életének 48. évében 1929. július 5-én Szegeden elhunyt. Kárpáti Gizella férje halála után már nem dolgozott, gyermekeit nevelte. Észak-Erdély visszacsatolása (1940) után Gizella gyermekeivel és unokájával hazaköltözött Kolozsvárra, azonban 1944 őszén végleg elhagyták Kolozsvárt. Rövid ideig Budapesten éltek, majd Kárpáti Gizella kevéssel halála előtt visszaköltözött Szegedre, ahol 1953-ban hunyt el. A szegedi belvárosi temető díszsírjába temetett férje mellett nyugszik.³²

A kolozsvári FJTE Orvosi Karán az első diplomás erdélyi orvosnők közül külön említést érdemel Fugulyán Katalin is. 1906-ban egyike volt azoknak, akik megkezdhették tanulmányaikat az Orvosi Karon. Ópalánkon, orvoscsaládban született 1888. január 24-én. Miután 1911. november 11-én megszerezte orvosi diplomáját,³³ tanársegédként dolgozott a kolozsvári Szemészeti Klinikán. Egyetemi oktatói tevékenysége ideje alatt az EME Orvosi Szakosztályának ülésein előadásokat tartott, és több írása jelent meg a kolozsvári *Orvosi Szemlében*, az EME Orvostudományi Értesítőjében, a budapesti Magyar *Népegészségügyi Szemlében*.³⁴ Trianon az ő karrierjébe is beleszólt, mégis töretlen hittel végezte munkáját: 1920-tól 1938-ig iskolaorvos és középiskolai tanár. Egészségtanóráit nemcsak a Marianumban és a Református Kollégiumban, hanem a gyári munkásnők körében is hallhatták. 1932-ben beválasztották az EME Orvosi Szakosztályának választmányába. 1940-től a Főiskolát Végzett Nők kolozsvári fiókjának elnöki tisztségét töltötte be. 1940–1944 között ismét állást kapott az egyetemen, egyetemi adjunktus, majd 1944–1945-ben a magyar nyelvű szemészeti előadások mb. egyetemi tanára. 1945-ben nem követte az Marosvásárhelyre költözött Orvosi kart, körzeti orvosként dolgozott tovább. Hatalmas praxisa az erdélyi társadalom minden rétegéből vonzotta a betegeket, nemzetiségtől, rangtól függetlenül. Közismert volt, hogy betegeiről pontos nyilvántartást vezetett. Társadalmi tevékenységéért a Vöröskereszt többször kitüntetésben is részesítette. 1967-ben nyugdíjba vonult, és 1969. július 23-án hunyt el Kolozsváron, sírja a Házsongárdi temetőben található.³⁵

Az első nő, aki Kolozsváron gyógyszerészi oklevelet kapott, Thinagl Szerafin volt. Nagyszombaton (Trnava, Szlovákia) született 1880. október 21-én. Szülővárosában elvégzett gyógyszerészi gyakorlata után, az akkori előírásoknak megfelelően 1901-ben először a Matematika–Természettudományi karra iratkozott be. Az 1901/1902-es tanévben sikeres elővizsgái letétele után az 1902/3-as tanévben az Orvosi Karon rendkívüli gyógyszerészettan

³¹ Papp Kornélia–Marton János (szerk.): *Szegedi Egyetemi Almanach 1921–1995*. Szeged 1997. 325.

³² Budapesten élő dédunokájának, Vásárhelyiné Szabó Annának közlése (2017. június–július).

³³ Victor Karády–Lucian Nastasă: *The University of Kolozsvár/Cluj and the Students of the Medical Faculty (1872-1918)*. Budapest/Cluj-Napoca 2004.

³⁴ Péter Mihály–Péter H. Mária: *i.m.*; *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*. I. Buk. 1981. 637.

³⁵ *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*. I. Buk. 1981. 637; Gaal György: *Orvosok és gyógyszerészek sírjai a Házsongárdi temetőben a 20. század második feléből*. Orvostudományi Értesítő LXXXVII(2014). 55–61.

hallgató lett. 1903-ban a júniusi szigorlaton kitűnően vizsgázott, majd 1903. július 20-án letette gyógyszerészi esküjét, és megkapta gyógyszerész oklevelét Udránszky László (1862–1914), az akkori orvoskari dékán aláírásával. Egy ideig Déván élt és dolgozott gyógyszerész férjével együtt, majd a trianoni események után Isaszegen folytatták gyógyszerészi tevékenységüket. 1956. november 2-án hunyt el Budapesten. Isaszegen ma is ápolják emlékezetét, halálának 50. évfordulójára emléktáblát avattak a helyi múzeum falán.³⁶ Thinagl Szerafin életével, bátorságával, gyógyszerészi és családjai helytállásával példát adott az öt követő gyógyszerésznőknek.

Kolozsvár következő okleveles gyógyszerésznője, farkaslaki Hints Vilma volt. Nyárádszeredában, született 1881. április 6-án, atyja, Hints Gergely 1874-ben alapította Nyárádszeredában az első, Remény nevű gyógyszertárat. Részben azért választotta ezt a hivatást, mert apja örökébe kívánt lépni, másrészt pedig anyja, Nyiredy Ilona, a neves kolozsvári tanárnak és a gyógyszerési gyakornoki tanfolyam vezetőjének, Nyiredy Géának a testvére volt. Gyógyszerészoklevelet 1905-ben kapott (száma 639/1904/1905).³⁷ Ő lett a FJTE második okleveles, de egyben az első erdélyi származású gyógyszerésznője, s Erdélyben is maradt élete végéig. Oklevele megszerzése után 1905-től mint alkalmazott gyógyszerész dolgozott az apja által alapított családi gyógyszertárban, majd 1915-től annak vezetője lett. 1919 után a romániai törvények értelmében szabad joggyakorlásért kellett folyamodnia. Ezt 1926. április 19-én meg is kapta (26616/1926 szám alatt). 1952-ig, a vidéki gyógyszertárak, így a nyárádszeredai patika államosításáig dolgozott. Ezt követően nyugdíjba vonult, és magányosan élt élete végéig.³⁸ 1968-ban Nyárádszeredában hunyt el, a helybéli temetőben található Hints-sírban nyugszik.³⁹

Az okleveles orvosnők és gyógyszerésznők számának növekedése

Az említett két magyarországi egyetem Orvosi Karán a nőhallgatók száma évről évre jelentősen növekedett, annyira, hogy ma már mindkét szakma elnöiesedéséről beszélhetünk. A fentebb vázolt kezdetet követő tanévekben mindkét egyetemen egyre több nő élt a beiratkozás lehetőségével. A bölcsészkarokon nagyobb volt az érdeklődés, hiszen a nőnevelés fejlődése is megkövetelte az ottani tanulmányokat.

A következőkben, az *1. táblázatban* a budapesti egyetem Bölcsész és Orvosi Karára beiratkozott nők létszámának alakulását mutatjuk be Korniss Gyula cikkének adatai alapján.⁴⁰

Kezdetben a gyógyszerészoklevél elnyerése érdekében Budapesten a gyógyszerészhallgatók először a Bölcsészkaron tanultak egy évet (mivel nem volt önálló Matematika–Természettudományi Kar), majd miután az Orvosi Karon is elvégeztek egy évet, és ottani szigorlataikat is letették, az eskütétel után megkapták diplomájukat.

Az egyetemi tanárok többsége elismeréssel nyilatkozott a hallgatónőkről. Így Kolozsváron a FJTE alapításának 30. évfordulóján, 1902. május 29-én tartott ünnepélyen Szabó Dénes

³⁶Péter H. Mária: *Nehéz kezdet. A nők 100 évvel ezelőtti küzdelme a gyógyszerészi hivatásért.* Gyógyszerésztörténet IV(2005). 12–15; Péter H. Mária: *Történelmi visszatekintés az erdélyi gyógyszerészet női képviselőire.* Gyógyszerészet XLIX(2005). 5. 298–302.

³⁷RNL MMI. Fond 567: *Facultatea de Medicină Franz Josif.* 729, 730, 848. sz., 456. sz.; 882. sz. 56, 68.

³⁸RNL MMI. Fond 2: *Colegiul Farmaceutic. Acte personale ale farmaciștilor.* 250.

³⁹Péter H. Mária: *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai.* II. Kvár 2013.² 142–143.

⁴⁰Korniss Gyula: *i. m.* II. *Női lélek.* Napkelet III(1925). 2. 149–184.

(1856–1918) professzor az Orvosi Kar dékánjaként *A nők felsőbb oktatása* c. előadásában a nők teljes egyenjogúsága mellett foglalt állást. Pár évvel később, 1911. május 13-án Budapesten pedig Genersich Antal (1842–1918) orvosprofesszor az egyetem rektoraként kijelentette, hogy: „2133 nőhallgatónak az egyetemre való felvétele folytán semmiféle inkonvenientia nem volt észlelhető”. Hangsúlyozta továbbá, hogy a nők szorgalma, tehetsége és előmenetele „nem gyatrább a férfiakénál”.

1. táblázat. A budapesti egyetem két karára beiratkozott nők száma 1896–1924 között

Tanév	Beiratkozott nők száma		
	Bölcsész Kar	Orvosi Kar	Gyógyszerészi képe- sítésért
1896/1897	3	3	
1899/1900	14	17	
1900/1901	57	24	
1905/1906	131	41	2
1910/1911	172	110	
1914/1915	293	220	13
1920/1921	504	303	
1923/1924	533	89	
1924/1925	471	17	35

A FJTE Orvosi Karán 1910 és 1919 között a következő nők kaptak még orvosi oklevelet: Cseke Margit 1910. október 29-én, Springer Sarolta 1911. szeptember 30-án, Fugulyán Katalin 1911. november 11-én, lemhényi Dávid Margit 1911. november 28-án, olaszteleki Kolumbán Mária 1911. december 2-án, Kovács Jolán Mária 1912. szeptember 28-én és Bánóczi Margit 1912. október 12-én. Rajtuk kívül 1915-ben még 2 orvostanhallgató nő, 1916-ban ismét kettő, 1917-ben három és 1918-ban, valamint 1919-ben 1–1 orvosnő kapott oklevelet a FJTE-en. Így az egyetem kényszerű elmeneküléséig összesen 17 orvosnőt avattak. 1914 után még 9 hallgatónő iratkozott be az Orvosi Karra, ők azonban már a román tannyelvű Ferdinand Egyetem Orvosi Karán kaptak oklevelet.⁴¹ A hallgatónők aránya a FJTE Orvosi Karán az 1904/1905. tanévben 4%-ot, 1905/1906 és 1909/1910 tanévek között 10,3 %-ot, 1910/1911 és 1913/1914 között pedig 8,9%-ot tett ki. A háborús évek alatt a női orvostanhallgatók aránya az előbbieket sokszorosára nőtt.⁴²

Kolozsváron 1913 és 1918 között a FJTE-en gyógyszerészklevelet 18 hallgatónő kapott. A beiratkozott 632 gyógyszerészhallgató közül 32 nő lett okleveles gyógyszerész. A budapesti egyetemtől eltérően ők egy tanévet a Matematika–Természettudományi Karon tanultak, majd ezt követően szintén egy évet az Orvosi Karon, ahol tanulmányaik befejeztével és sikeres

⁴¹RNL MMI. Fond 567: *Facultatea de Medicină Franz Josif*.

⁴²Karáczy Viktor: *A kolozsvári egyetem medikusai a magyar orvosi piacon (1872–1918)*. *Educatio* XI (2002). 2. 250–251.

vizsgájuk után gyógyszerészoklevelet kaptak. Néhány példát említünk meg közülük: 1906-ban Réti Ella, Glöckner Klára és Thiess Eugénia; 1907. június 19-én Henter Juliska és Schönfeld Mária; Molnár Ilona pedig 1909. június 21-én; Czitrom Vilma és Veress Irén Ilona 1910. június 22-én, majd Vékony Juliska, Wirtzfeld Irén és Kopp Alice 1911. június 23-án, Kain Eszter pedig 1912. május 30-án kapta meg oklevelét.⁴³ Külön kiemeljük a Székelykeresztúrról származó Lengyel Gabriella gyógyszerészt (sz. 1891. november 17.), aki miután szülővárosa Unitárius Főgimnáziumában befejezte középiskolai tanulmányait, Kolozsváron a FJTE-en 1916-ban oklevelet kapott, beiratkozott a doktorátusra, majd első nőként, 1918. június 15-én sikeresen letett vizsgáival megszerezte a gyógyszerészdoktori fokozatot is. Kolozsváron az egyetemi gyógyszerértárban dolgozott, majd tanársegéd 1919. október 1-ig a Gyógyszerészeti Intézetben. Az impériumváltás után Nagyváradon folytatta tevékenységét gyakorló gyógyszerészként. 1923. február 15-én férjhez ment Bereznay Bélához (1893–1965), utána Bereznayné néven dolgozott tovább. 1965-ben hunyt el.⁴⁴

2. táblázat. 1901 és 1918 között a két magyar egyetemen oklevelet kapott gyógyszerészek és gyógyszerésznők száma és aránya⁴⁵

Tanév	Végzett gyógyszerészek száma			Gyógyszerésznők	
	Budapest	Kolozsvár	összesen	Száma	%
1901/02	72	15	87	0	0
1902/03	68	20	88	2	2,27
1903/04	72	26	98	3	3,06
1904/05	92	20	112	6	5,36
1905/06	91	31	122	9	7,38
1906/07	114	26	140	2	1,43
1907/08	135	39	171	3	1,75
1908/09	156	36	192	3	1,56
1909/10	129	25	154	12	7,79
1910/11	128	41	169	8	4,73
1911/12	179	48	227	3	1,32
1912/13	146	45	191	13	6,81
1913/14	130	76	206	35	16,99
1914/15	82	25	107	24	22,43
1915/16	35	17	52	36	69,23
1916/17	46	15	61	41	67,21
1917/18	65	0	65	26	40,00

⁴³ RNL MMI. *Fond 567. Facultatea de Medicină Franz Josif.* 766, 767. sz.: *Orvosi szigorlatok jegyzőkönyve*

⁴⁴ Péter H. Mária: *i.m.* (2013)I. 339–347.

⁴⁵ Kovácsné Balogh Judit (1966): *i.m.* adatai

A táblázat adataiból látható, hogy a nők részaránya az I. világháború éveitől a férfihallgatók hadba vonulása miatt az előző évekhez viszonyítva többszörös növekedést mutatott.

Az 1895 óta eltelt évtizedek adatai bizonyítják, hogy a nők száma az orvosi és gyógyszerészeti pályán is folyamatosan növekvő tendenciát mutatott. Megállapíthatjuk, hogy „térhódításuk” az orvoslás és a gyógyszerészet területén eredményes és sikeres volt. Ma már egyik szakmát, hivatást sem tudnánk nélkülük elképzelni. Egy évszázad alatt nemcsak eltűntek a nőkkel szemben tanúsított előítéletek, hanem kivívták férfikollégáik és a társadalom elismerését, megbecsülését, bizonyították alkalmasságukat.

A két egyetemen tanuló nőhallgatók számának növekedését 1896 és 1913 között néhány példa igazolja: 1896–1900 között 19 fő; 1901–1905 között 168 fő; 1906–1910 között 283 fő; 1911-ben 359 fő; 1912-ben 364 fő és 1913-ban 434 fő volt.⁴⁶A budapesti és a kolozsvári egyetemen a Bölcsészeti és az Orvosi Karokon tanuló nőhallgatók aránya eltérő. 1895 és 1914 között az összes nőhallgatónak csak 9,5%-a tanult Kolozsváron. A kolozsvári hallgatók származását követve megállapítható, hogy többségük erdélyi származású volt, így a Természettudományi Kar hallgatóinak 46%-a, illetve a gyógyszerészhallgatók 36%-a erdélyi születésű volt.⁴⁷

Gyórfy Zsuzsa *Orvosnők Magyarországon*⁴⁸ c. könyvében számos problémát vett fel a mai orvosnők életével kapcsolatban. A gyógyítók testi-lelki egészségének feltérképezése mellett a könyv részletesen elemzi az orvosnők mai helyzetét, akiknek jelentős része megpróbál egyszerre a legmagasabb színvonalon helytállni hivatásában, a családban és a magánéletben egyaránt. A nők helyzetének változásai a társadalmi fejlődés mutatói is.

Erre példának hozható fel a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetben (Egyetemen) orvosi és gyógyszerészoklevelet szerzett magyar nemzetiségű nők száma és százalékos aránya az 1895-ben megjelent miniszteri határozat után, 55 év múltán 1950-ben és 1995-ben, vagyis 100 múlva. (Mivel Marosvásárhelyen 1950 volt az első év, amikor itt végeztek az orvos- és gyógyszerész hallgatók egyetemi tanulmányaikat, így 50 év helyett az 55 év előttiüket tudtuk számba venni, valamint az 1995-ben oklevelet kaptak névsorát. Ezek szerint az Orvosi Karokon (3 kar volt) 1950-ben összesen 100 hallgató kapott orvosi oklevelet, ezek közül 23 nőhallgató volt (= 23%), a Gyógyszerész Karon pedig 15 magyar végzős hallgató között 7 nő (= 46,6%) volt, míg 1995-ben, 100 évvel a rendelet megjelenése után az akkori két karon (Általános Orvosi és a Fogorvosi Kar) 32 magyar nemzetiségű hallgató közül 19 nő (=59,3%), a Gyógyszerész Karon pedig 26 végzős között 24 nő (= 92,6%) kapott oklevelet.⁴⁹

Záró gondolatok

Az egyetemeken úttörőként oklevelet nyert orvosnők, gyógyszerésznők, tanárnők bátorsága és kitartása, hogy egyetemi tanulmányokat végezhesse, példaértékű mindannyiunk számára. Igen kevés kivétellel megállták helyüket az egyetem falain belül éppen úgy, mint a

⁴⁶Nagyné Szegvári Katalin: *A nők művelődési jogaiért folytatott harc hazánkban*. Bp. 1969. 389.

⁴⁷Karády Viktor: *Kolozsvár mint iskolaváros a Kárpát-medence elitképzési piacán*. = Batiz Enikő–Nagy László–Soós Anna (szerk.): *140 éves a kolozsvári magyar nyelvű egyetemi oktatás*. Kvár 2013. 237–244.

⁴⁸Bp. 2015. 1–220.

⁴⁹Barabás Béla–Péter Mihály–Péter H. Mária: *A magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés 50 éve*. Adatok, emlékezők. Bp. 1995. (Magyarságkutató Könyvtára XVIII.) 368–369, 443–445, 446, 457.

1. ábra

számukra megnyílt társadalmi és közéleti szerepekben. Több mint száz esztendeje, hogy a legfelsőbb elhatározás alapján először iratkozhattak be szabályszerűen nőhallgatók a hazai egyetemekre. Nem kellene elfelejtenünk, hogy a nők előtt Wlassics Gyula hajdani miniszter 123 évvel ezelőtti kezdeményezésének köszönhetően nyíltak meg az egyetem kapui.

Az említett első okleveles nők úttörők voltak. Küzdelemmel és nem kis áldozattal sikerült nekik oklevelet nyerniük. Őrizzük meg emlékezetüket!

Women at University. The First Female Doctors and Pharmacists Graduated from the Franz Joseph University in Kolozsvár (Cluj) and Budapest

Keywords: female doctors, female pharmacists, Franz Joseph University in Kolozsvár, University in Budapest

Until the end of the 19th century women were struggling to gain rights for attending University which was a privilege just in a few countries in Europe. In 1895, 31th of December, Wlassics Gyula, the minister of Religious Affairs and Public Education, published a government regulation which allowed women to attend superior education in philological, medical and pharmaceutical sciences and to obtain a degree in these domains.

Sarolta Steinberger was the first woman who successfully graduated medical Faculty in 1900 at Budapest, then five years later, in 1905, Erzsébet Légrádi obtained a diploma in pharmacy.

Proceeding Budapest, at Kolozsvár the first woman attended in 1897 the Faculty of Mathematics and Nature sciences at Franz Joseph University, later in 1903 Szerafin Thinagl, originary from Nagyszombat (today Trnava - Slovakia) became a pharmacist. She was followed in 1905 by the Transylvanian born Vilma Hints. 110 years ago, in 1907, Gizella Kárpáti was the first woman who became a doctor at Kolozsvár.

In our scientific work we will commemorate the women's effort for their rights and the first female graduates in medicine and pharmacy at Franz Joseph University in Kolozsvár and Budapest.